

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ.

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΧΗ.

Ἔως τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος.

Ἀναγέννησις καὶ Σύνδεσις παλαιῶν Συζημάτων.

§. 277.

Ὄταν οἱ γραμματισμένοι Ἕλληνες, οἵτινες δὲν εἶχαν ὀλοτελῶς ἀμελήσειν τὴν παιδείαν, μὲ τὰ ἀθάνατα συγγράμματα τῶν προπατόρων των, ἤλθον εἰς τὴν Ἰταλίαν ζητοῦτες βοήθειαν κατὰ τῆς τρομερᾶς γινομένης τῶν Τούρκων δουλείας, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐζήτησαν καὶ εὔρηκαν ἐκεῖ διατριβὴν ἡσυχου, ἔφεραν μεθ' ἑαυτῶν φιλολογικοὺς θησαυροὺς, οἵτινες ἐνέπνευσαν νέου πνεῦμα εἰς τὴν προετοιμασθεῖσαν ἤδη καὶ δεκτικὴν τούτου γενομένην Ἑυρώπην. Μεταξὺ δὲ τούτων τῶν θησαυρῶν εὑρέθησαν καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους εἰς τὸ πρωτότυπον, τὰ ὅποια ἐμμέσως ἐγνώρισε τότε συγχρόνως ὅλη ἡ Ἑυρώπη, ὅποτε διὰ Πλήθωνος καὶ Γεωργίου Τραπεζουντίου διηγέθη σφυδρὰ ἔρις περὶ τοῦ Τίς ἐκ τῶν δύο φιλοσόφων εἶναι προτιμότερος, καὶ μόλις κατεπραῦνθη ἀπὸ τὴν οὐδετερότητα τοῦ Βησσαρίωνος. Εἰς τοὺς γραμματισμένους λοιπὸν Ἕλληνας χρεωσεῖ ἡ νεωτέρα Φιλολογία τὴν ὑπαρξίν της, μ' ὅλον ὅτι ἐκεῖνοι δὲν ἦσαν μετῆς Φιλοσοφίας τὸ πνεῦμα προικισμένοι. **Μανουῆλος**

Χρυσολωρᾶς (ἀπ. 1415.), Βησσαρίων (ἀπ. 1472.), Θεόδωρος Γαζῆς (ἀπ. 1478.), Γεώργιος Τραπεζοῦντιος (ἀπ. 1486.), και πολλοὶ ἄλλοι ἐχορημάτισαν οἱ πρῶτοι μας διδάσκαλοι τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας καὶ Φιλολογίας, καὶ τὴν ἐξήπλωσαν εἰς ὅλην τὴν Ἑυρώπην διὰ τῶν Ἑυρωπαϊῶν μαθητῶντων. Ἐκ τούτων εἶναι Ἀμβρόσιος Γραβεσσάριος (ἀπ. 1439.), Ἰαννώσος Μανέττης (ἀπ. 1459.), Γουαρίνης (ἀπ. 1460.), Λορένσος Βάλλας (ἀπ. 1457.), Ἰαν. Φρ. Πόγγιος (ἀπ. 1459.), Νικολ. Περρότος (ἀπ. 1480.), Φραγκίσκος Φίλελφος (ἀπ. 1481.), Ρουδόλφος Ἀγρικόλας (ἀπ. 1485.), Ἑρμόλαος Βάρβαρος (ἀπ. 1493.), Ἄγγελος Πολιτιανὸς (ἀπ. 1494.), Μαρσίλιος Φίκινος (ἀπ. 1499.), Φίλιππος Βερόαλδος (ἀπ. 1505.), Ἰωαν. Ρεϋχλίνος (ἀπ. 1522.) κλ.

§. 278. Τὸ πρῶτον ἀποτέλεσμα τῆς νείας ταύτης γνωριμίας ἦτο πόλεμος τακτικὸς κατὰ τῆς Σχολαστικῆς διεγερθεῖς ἀπὸ τὴν ἄπλαστον γλώσσαν καὶ αἰσθητικὴν ἀκρίβειαν τῆς σχολαστικῆς διδασκαλίας, καὶ ἀπὸ τὴν διαφορὰν τῶν Ἀριστοτελικῶν θεωριῶν καὶ τὴν καθαρὰν αὐτῶν σημασίαν, ἣτις ἔλαμπεν εἰς τὰ πρωτότυπα συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ Πλάτωνος. Ἑρμόλαος Βάρβαρος καὶ Ἄγγελος Πολιτιανὸς ἔδωκαν τῆς μάχης τὸ σύνθημα· Λαυρέντιος δὲ Βάλλας, καὶ Ρουδόλφος Ἀγρικόλας (καὶ οἱ δύο ἐπροσπάθησαν νὲ καθαρῶσαι τὴν Λογικὴν καὶ νὰ ἀναδείξωσι τὴν μελέτην αὐτῆς χρήσιμον), καὶ Ἀγορίππας Νεττεσχέμος (ἀπ. 1535.), καὶ Ἐρασμος (ἀπ. 1536.), καὶ Λουδοβίκος Βίβης (ἀπ. 1537.), καὶ Ἰάκωβος

Φάβερους (ἀπ. 1537.), και Μάριος Νιτσέλιος (ἀπ. 1540.), ἠκολούθησαν εἰς τούτους. Αἱ κατὰ τῆς Σχολαστικῆς προσβολαίτων ἦσαν πολλὰ διαφοροὶ κατὰ τὰς διαφοροὺς θεωρίας και σκοποὺς ἐνὸς ἐκάστου.

§. 279. Δεύτερον ἀποτελεσμα ἔτο, ὅτι τὰ παλαιὰ συστήματα τῶν Ἑλλήνων και Ἀνατολικῶν ἐξαναστήθησαν και ἐφάρθησαν εἰς τὸ μέσον, και πάλιν οὕτως ἀνεφανη ἄλλο ἀνταγώνισμα κατὰ τῆς Σχολαστικῆς φιλοσοφίας. Πρῶτον μὲν ἐφάνησαν τὸ Πλατωνικόν και τὸ Ἀριστοτελικόν τὰ συστήματα, ἐπειδὴ ἐδοθηθῶντο ἀπὸ τῆν παροῦσαν χωρητικότητα ἢ δεκτικότητα τῶν ψυχῶν και ἀπὸ τῶν χρόνου, ἔπειτα και ἄλλα συνεχόμενα μετὰ τούτων· και εἰς μὲν τῆν Πλατωνικὴν φιλοσοφίαν συνεκολλήθη ἡ Καθόλου και ἡ Μωσαϊκὴ φιλοσοφία και ἡ Θεοσοφία· εἰς δὲ τῆν Ἀριστοτελικήν, τὸ Ἰωνικόν και Ἀτομικόν σύστημα. Ἡ Στοὰ και ἡ Σκεψις οὐδέποτε εὔρηκαν κατ' ἀρχὰς φίλους. Ἀλλ' ἐπειδὴ κἀκεῖν παλαιὸν σύστημα δὲν ἐμπορεῖ νὰ προσαρμοσθῆ ἐντελῶς εἰς νεωτέρους χρόνους, και ἐπειδὴ ἐγεννήθησαν λογομαχίαι κατ' αὐτῶν, και τὰ ἐλαττώματάτων δὲν ἠδύναντο νὰ μὲνωσι πάντοτε κρυμμένα· διὰ τούτο ἀνεφανη μέρος μὲν συνένωσις πλειοτέρων συστημάτων, μέρος δὲ σκεπτικὴ αὐτῶν ἀντίρρησης. Ἡ ἐκλογή και ἡ ὑπεράσπισις και ὁ πόλεμος τῶν συστημάτων προήρχετο ἀπὸ διπλῆν αἰτίαν, μίαν Θεολογικὴν και ἄλλην φυσιολογικὴν, τῶν μὲν ζητούντων σεβροτέρα τῆς Θεολογίας βεβαίωσι, τῶν δὲ, τῆν ἐξάπλωσι τῶν φυσιολογικῶν γνώσεων.

§. 280. Ἡ Ἀριστοτελικὴ Φιλοσοφία εὔρηκε πολυαριθμοτάτους ὀπαδοὺς· διότι ἡ Σχολαστικὴ εἶχε γεμίσει ὅλας τὰς κεφαλὰς τῆν μεγίστην πρὸς τὸν Ἀριστοτέλην τιμῆν,

καὶ ἡ παιδεία ἐγέννησε δεκτικότητα τῆς Φιλοσοφίας του. Διὰ τοῦτο τὰ Ἀριστοτελικά συγγράμματα, τὰ ὅποια ἠδύναντο ἤδη νὰ ἀναγνωσθῶσιν εἰς τὸ πρωτότυπον, ἐμελετήθησαν μὲ ζῆλον μέγαν, ἐξηγήθησαν, μετεφράσθησαν, ἐσυνοψιάσθησαν καὶ πολλοχῶς ἐπετμήθησαν. Συνεσχάθη σχολὴ πολλοτάτων Περιπατητικῶν μεταξὺ τῶν Θεολόγων καὶ Ἰατρῶν· οἱ δεῦτεροι ἐκλίναν πλέον εἰς τὸ φυσικώτερον, καὶ ἠδύναντο ἐν γένει νὰ ἀναπτύξωσιν ἰδιοκτητήτους τινὰς θεωρίας τῆς Φυσικῆς φιλοσοφίας ἐλευθέρως καὶ ἀπρυλήπτους· ἡ διάκρισις τῆς Φιλοσοφικῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως ἐχρησίμευεν εἰς τοῦτους ὡς ἀσπίς κατὰ τοῦ τῆς αἰρέσεως ἐγκλήματος ἐκ μέρους τῶν Ὀρθοδόξων. Οἱ ὅπαδοι ἐδιαίρηθησαν κατὰ τὴν ΙΕ' καὶ ΙΣ' ἑκατονταετηρίδα εἰς δύο γενικώτερας φατρίας, τοὺς Ἀβδερρόϊσας καὶ τοὺς Ἀλεξανδρῆσας, οἵτινες διαμαχόμενοι περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ εἰσαρθεῖσθαι καὶ τῆς ἀθανασίας, ἐκίνησαν καὶ τὴν Λατινικὴν σύνοδον (1512.) νὰ ἀνερευνήσῃ τὸ πρᾶγμα πρὸς ὄφελος τῆς ὀρθοδοξίας.

§. 281. Ἐκ τῶν περιφημοτάτων Περιπατητικῶν διακρίνονται Πέτρος Πομπάρτιος ἐκ Μαντούας (γεν. 1462, ἀπ. 1525.), ὅστις ἦτο μὲν σφικτὰ προσηλωμένος εἰς τὸν Ἀριστοτέλην, ἀλλὰ διὰ τῆς βασιμῆς ὀξυνοίας του ἤνοιξε πολλὰς θεωρίας νέας εἰς διάκρισιν ἀντικειμένων τινῶν, οἷον ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ἐλευθερίας, εἰμαρμένης καὶ προνοίας, καὶ τῶν γοητειῶν, ἠγρουν τοῦ ζητήματος, "Αὐτὰ θαυμάσια φαινόμενα τῆς φύσεως προέρχονται ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τῶν πνευμάτων, καθὼς ἤθελον οἱ Πλατωνικοὶ, ἢ ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἀσέρων· ἀνεκάλυψε τὰ ἀσθενῆ καὶ σαθρὰ μέρη τῆς τοῦ Ἀριστοτέλους θεωρίας, καὶ ἐπαρνε

κίνησε τοὺς συγχρόνους του εἰς βαθυτέρας ἐρεῦνας· διδάσκων δὲ, ὅτι ἡ ψυχὴ κατ' Ἀριστοτέλην εἶναι θνητὴ, καὶ κατὰ τινα ἄλλην σχέσιν εἶναι ἀθάνατος, εὔρηκε πολλοὺς πολεμίους. Ἐκ τῆς σχολῆς του ἐκβῆκαν πολλοὶ ἀγαθοὶ νόες, καθὼς Παῦλος Ἰόβιος, Ἰούλιος Καῖσαρ Σκαλίγηρος, Κουταρήνος, Νίφος, καὶ ὁ κουπρόνους Βανένος· οὗτος ἦτο κεφαλὴ τῆς Ἀλεξανδρινῆς πατρίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὀνήκουσι καὶ Νικόλαος Λεόνικος Θωμάνος, Ἰάκωβος Ζαβαρέλλας, Καῖσαρ Κρεμόνιος, Φραγκῖσκος Πικκολομῖνος καὶ ἄλλοι. Ἐκ δὲ τῶν Ἀδριόροιζων παρεκτός του Ἀυτωνίου Ζιμάρα καὶ Ἀυδρίου Καισαλπέου (ἀπ. 1603.), ὀλίγοι εἶναι περίφημοι ἄνδρες· ὁ τελευταῖος μετεμόρφωσε τὸν Ἀδριόροισμὸν εἰς τέλειον Πανθεῖσμὸν, ἐνῶ παρέσανε τὸν Θεὸν ὄχι ὡς αἰτίαν, ἀλλ' ὡς βάσιν τοῦ κόσμου, ὡς οὐσίαν τῶν πραγμάτων, καὶ ἐνεργητικὸν τοῦ κόσμου νοῦν, ὅς τις μετὰ τῶν ἀνθρωπίνων καὶ ζωϊκῶν ψυχῶν ἀποτελεῖ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν· ἀπεδέχετο δὲ τὴν ἀθανασίαν, ἐπειδὴ ἡ συνειδήσις εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τὴν διανόησιν, ἀπεδέχετο δὲ καὶ τοὺς δαίμονας.

§. 282. Μ' ὅλου ὅτι ὁ Λούθηρος καὶ ὁ Μελάγχθων εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς, ἀπορρίψαντες τὴν Σχολαστικὴν φιλοσοφίαν, συνέλαβαν πρόληψιν μεγάλην καὶ κατὰ τῆς Ἀριστοτελικῆς· ὑπέσρεψαν ὅμως καὶ οἱ δύο ἀπὸ ταύτην τὴν γνώμην· καὶ ὁ δεῦτερος ὄχι μόνον ἐγνώρισε τὴν ἀνάγκην τῆς Φιλοσοφίας διὰ τὴν Θεολογίαν, ἀλλὰ καὶ ἐσύζησε πρὸ τῶν ἄλλων τὴν Ἀριστοτελικήν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐκηρύχθη πόλεμος κατὰ τῆς Φιλοσοφίας ὑπὸ Δαν. Ὁφμάνου καὶ τῶν ὀπαδῶν του.

Βερδευαγέου & Σχιλλέγγου. Ἐκ τῆς ὑπολήψεως τοῦ Μελάγχθωνος εἰσήχθη ἡ Ἀριστοτελικὴ φιλοσοφία, καθορισκένη μὲν ἀπὸ σχολαστικῆς μικρολογίας, μεμιγμένη δὲ μ' ἄλλας νεωτέρας εἰς τῶν Πραϊτεζάντων τὰ παυσιπήμια, καὶ ἐξ αὐτῆς ἐφάνησαν πολλαὶ ἐπιτομαί, αἵτινες διετήρουν καὶ τῆς διανοίας τὸν δρόμον. Ἡ ἀπεριόριστος ἐξουσία, τὴν ὁποίαν ἀπέκτεινεν ὁ Ἀριστοτέλης ἐκ τοῦ χρονικοῦ πνεύματος καίτινων περιφήμων τότε ἀνδρῶν, μόλις ἠδυνήθη καὶ κλεισθῆναι διὰ τῶν εὐκρυῶν θεωριῶν Νικολάου Ταυρῆλλου (ἀπ. 1606.), ὅστις ὑπῆρξεν ἐλευθερώτατος εἰς τὰ φιλοσοφήματότου, καὶ διὰ τῶν Δαν. Σεννέρτου (ἀπ. 1637.) δοκιμίων τοῦ καὶ μεταρρυθμίσῃ τὴν Φυσικὴν κατὰ τὰς Δημοκρατίους ἀρχάς.

§. 283. Ἡ Ἀριστοτελικὴ λοιπὸν φιλοσοφία εἵρισε πάντοτε καὶ πολεμίους, οἵτινες δὲν τὴν ἐπροξενουν μεγάλην ζημίαν. Ἐξω ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς ἄλλων σχολῶν, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦσαν καὶ πολέμιοι τοῦ Ἀριστοτελισμοῦ, ἐπειδὴ διὰ τῆς καθολικότητός του ἀνθίστατο εἰς τὴν ἐκείνων ἐξάπλωσιν· ἔξω ἀπὸ Τελέσιον Καμπανέλλαν καὶ Βερίγαρδον, εἶναι ἄξιοι ἰδιαίτερας ἀναμνήσεως Φραγκίσκος Πατρίτιος, Ράμος, Βάσσων καὶ Γασσένδος ὡς καταπολεμισαὶ τοῦ Ἀριστοτέλους· ὁ πρῶτος (ἀπ. 1597.), γραμματισμένος μὲ ἀνάγνωσιν μεγάλην καὶ ὀξύνοϊαν, ἦτο ἐκ φιλοταράχου πνεύματος πολέμιος τοῦ Ἀριστοτέλους· ἔδωκεν ὁμῶς εἰς τὰς ἑαυτοῦ Discussionibus Peripateticis, Basel 1571, ἀξιοτίμητα βοηθήματα εἰς γνῶσιν καὶ ἰσχυρίαν ταύτης τῆς φιλοσοφίας. Πέτρος Ράμος (ἀπ. 1572.) προκομμένος εἰς τὰ Μαθηματικά, ἐπολέμησε τὴν Ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν βδελυττόμενος τὰς

• λεπτολογίας τῆς σχολῆς, καὶ ἐπροσπάθησε νὰ εἰσαῖξη δημοδεδεσέραν Φιλοσοφίαν χωρὶς νὰ γινώσκῃ βαθέως καὶ θεμελιωδῶς τὴν Ἀριστοτελικήν, τὴν ὁποίαν ἐμπαθέστατα ἐξελάμβανεν ὡς ὑφασμα ἀπατῶν καὶ σοφισμάτων. Ἦρχισεν ἀπὸ τὴν Λογικὴν (*Animatversiones in Dialecticam Aristotelis, I, XX, Paris, 1543.*), καὶ ἐζήτησε διὰ Λογικῆς συντεχνούσης εἰς τὴν τῆς Ῥητορικῆς παράδοσιν (*institutiones Dialecticae I, II, Paris 1543. 8.*) νὰ ἐξορίσῃ τὴν Ἀριστοτελικήν. Μ' ὅλου τὸν σφοδρὸν πόλεμον τῶν ἀντιφαστριάζων του εὔρηκεν ὀλίγους τινὰς ὁπαδοὺς. Σεβαστιανὸς Βάσσων ἐπολέμησε τὴν φυσικὴν (*philosophia naturalis adversus Aristotelem I. XII, Amsterdam 1649. 8.*), καὶ Πέτρος Γασσένδος (ἀπ. 1655) εἰς τὰς *Exercitationes paradoxicae adversus Aristotelem I, I, 1629*, ἐκ τῶν ὁποίων πέντε βιβλία δὲν ἐφάνησαν εἰς τὸ φῶς, ὅλην τὴν Φιλοσοφίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, μὲ πνεῦμα καὶ παιδείαν, ὅποταν ἤδη ἡ κυριότης της ἦτο εἰς πτώσειν.

§. 284. Τοῦ Πλάτωνος ἡ Φιλοσοφία κατὰ τοὺτους τοὺς χρόνους εὔρηκε πολλὰ ὀλιγωτέραν εἴσοδον· εἰς τὴν Ἰταλίαν παρελήφθη κατὰ πρῶτον ἀπὸ φαντασιοκόπους τινὰς, καὶ μάλιστα ἐπροσμετεύθη εἰς Φλωρεντίαν ἀπὸ τοῦ Μεδίκους· καὶ διέγειρεν εἰς χρόνους τινὰς ὄζυν ἐνθουσιασμόν, ἀλλὰ πλέον ἀναμιγμένη μὲ τὸν νεοπλατωνισμόν παρὰ καθαρὰ πρὸς σύστασιν αὐτῆς συνετέλουσι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες, οἵτινες τὴν ἐξελάμβαναν ὡς θετὴν ἀδελφὴν τῆς χριστιανωσύνης (*Joh. Pici Heptaplus, p. 1. Franc. Pici Epist. I. IV. p. 882*). Ἐπαρόησιάσθη λοιπὸν ἡ Πλατωνικὴ Φιλοσοφία, ἠνωμένη μὲ τὸν Καθόλισμόν καὶ Μωσαϊσμόν. Ἡ ἀηδία τῆς Σχολαστικῆς Φιλοσοφίας καὶ ἡ ἐπι-

θυμία ἄλλης ἀναπαύσεως ὅλον τὸν ἄνθρωπον ἐχαροποίησε τοὺς ἰδόντας τὸν ἐμφανισμόν τῆς Πλατωνικῆς. Ἠνώθη μὲ τὸ μυσηριῶδες, εἰσήγαγε τὰς τοῦ Λόγου ἰδέας, ἐσήριξε τὴν ἀθανασίαν, ἐνήργησεν ἀντιστόκωμα εἰς τὸ φυσικὸν τῶν αἰσηρῶς Ἀριστοτελικῶν, ἀλλ' ἔθρεψε τὴν δεισιδαιμονίαν, (ἐξαιρουμένης τῆς αστρολογίας), καὶ μάλιστα τὴν εἰς τὴν Φύσιν ἐπιρροὴν τῶν πνευμάτων, (Ficini praefatio in Plotinum, Pomponatius de incant. c. 1.).

§. 285. Εἰς ἀπὸ τοὺς πρώτους σοφοὺς, ὅσοι ἀφῆκαν τῆς Ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας τὸν δρόμον, ἦτο ὁ ὀξύρρους Κασδιναλὶς Νικόλαος Κουσανός (γεν. 1401, ἀπ. 1464), ὅς τις συνέλαβε μεγάλας τῆς Μαθηματικῆς ἰδέας, καὶ προληπτικὴν ἀγάπην εἰς τὸ νεοπλατωνικὸν σύστημα· ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνόησε καὶ τὸ παρέστησε ἀρχετύπως πάντη διὰ τῆς Μαθηματικῆς. Μ' ὅλον ὅτι εἶναι σκοτεινὸν καὶ ἀσύστατον τὸ μεταφυσικὸν τοῦ σύστημα Περί Θεοῦ, ὡς μεγίστου καὶ ἐνταυτῷ ἐλαχίστου, καθὸ ἀπολύτου μονάδος, γεννῶντος ἐξ ἑαυτοῦ τὴν ἐξέσωσιν καὶ τὴν σύναψιν τῆς ἐξισώσεως μὲ τὴν μονάδα (υἱὸς καὶ πνεῦμα), περὶ τοῦ ὁποῦ γινῶσις μὲν κυρία δὲν εἶναι καμμία δυνατὴ, ἀλλὰ καταχρηστικὴ καὶ ἀτελής διὰ μαθηματικῶν συμβόλων, Περί τοῦ κόσμου, ὡς τοῦ συνεφειλκυσμένου ἢ πεπερασμένου μεγίστου, Περί τῆς ἐνότητος τοῦ κτίστου καὶ τῆς κτίσεως· Μ' ὅλον ὅτι εἶναι εἰς τὸ σύστημα τοῦτο τῆς Πανθείας πολλὰ δυσυχῆς τὸ δοκίμιον τοῦ νὰ ἐξηγήσῃ τὰ μυσηρία τῆς ἁγίας τριάδος καὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως. Μ' ὅλον τοῦτο εἰς τὰ συγγράμματά του, παρεκτός τῶν σκετεῦν ἑκείνων, ἀπαντῶνται καὶ βαθία, ἀλλ' ἀνανάπτυκτα βλήματα εἰς τὰς τοῦ ἀνθρώπου γνωστικὰς δυνάμεις· ὅτι

φείρ᾽ εἰπεῖν, εἰς τοὺς ἀριθμούς καὶ εἰς τὰς ἀριθμητικὰς ἀναλογίας ἐμπεριέχονται αἱ ἀρχαὶ τῶν γνωστικῶν δυνάμεων, ὅτι ἡ ἀπόλυτος ἀλήθεια εἶναι εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀκατάληπτος, καὶ ὅτι εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἰκανὴ καὶ πιθανή τις γνώσις ἕνεκα τούτου ἐπεριγέλα τὴν τῶν σχολείων Φιλοσοφίαν.

§. 286. Μετὰ τὸν Βησσαρίον ἐνήργησε Μαρσίλιος Φικτίνος (ἀπ. 1449), πνευματώδης ἰατρός τῆς Φλωρεντίας ἰσχυρώτατα διὰ τῆς μεταφράσεως τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Πλωτίνου καὶ δι' ἰδίων του συγγραμμάτων εἰς σύστασιν τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας, τὴν ὁποίαν ἐκύτταζον ὅλην διὰ τῆς θολερᾶς ὑέλου τῶν Νεοπλατωνικῶν. Ἐρμῆν τῶν τρισμέγιστον ἐπίστευεν ὡς εὐρέτην τῆς τῶν ἰδεῶν διδασκαλίας. Εἰς τὴν Πλατωνικὴν του θεολογίαν ἔφερε πολλὰς ἀποδείξεις τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς μετὰ ἀγγέλου, καὶ ἐπολέμησε τὸν καθολικὸν νοῦν τοῦ Ἀβιρρόου. Ὁ ἐνθουσιασμός του ἐκυρίευσεν καὶ τὸν κόμητα Ἰωάννην Πίκου Μιρανδούλαν (γεν. 1463), γραμματισμένον μετὰ λαμπρὰ προτερήματα, ἀλλὰ μετὰ φαντασίαν φανητιώδη, ἀφ' οὗ εἶχε διδαχθῆναι τὴν σχολαστικὴν Φιλοσοφίαν. Ἦτο ἀδιστακτικῶς πληροφορημένος, ὅτι τοῦ Πλάτωνος ἡ φιλοσοφία εἶναι ἐξήντηλημένη ἀπὸ τοῦ Μωσέως τὰ συγγράμματα, τὸ γενικὸν ταμειῶν ἀπάσης ἐπιστήμης καὶ τέχνης (Heptaplus p. 1). Ἐντεῦθεν τὸ Μωσαϊκῆς φιλοσοφίας δοκίμιόν του εἰς τὸν Ἑπτάπλου, ἡ προληπτικὴ ἀγάπη του εἰς τὴν Καθόλου, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὴν ὑπελάμβανεν ὡς περίληψιν ἀπάσης ἐπιστήμης, ὡς ἀληθινὴν ἀποκάλυψιν, καὶ ὡς τὸ μόνον ἀποδεικτικὸν μέσον τῆς τοῦ Ἰησοῦ ἀποστολῆς καὶ τῶν μυστηρίων τῆς χριστιανισμοῦ (Ἀπολ. P. 82, 110). ἔκαμαν εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους μεγάλην ἐνέργειαν. Τὸ ἀγαπητὸν του σχέδιον,

τὸ ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκτελέσῃ, ἦτο νὰ ἀποδείξῃ τὴν συμφωνίαν Ἀριστοτελικῆς καὶ Πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Εἰς τὸ γῆρας του ἔγραψεν ἀξιόλογον ἀναίρεσιν τῆς ἀστρολογικῆς δεισιδαιμονίας. Ὁ ἀνεψιὸς του κόμης Ἰωάννης Φραγκίσκος Πίκος Μιρανδούλας ἐμβῆκεν εἰς τὰ ἔγγραφα του χωρὶς τὸ πνεῦμα του, καὶ ἦτο πλέον ἐπιρρέπης εἰς τὰ μυστηριώδη.

§. 287. Ἡ φήμη τοῦ κόμητος Μιρανδούλα, καὶ τὰ συγγράμματα, καὶ οἱ φίλοι του διέδωκαν τὴν Πλατωνικὴν καὶ Κασσαλικὴν φιλοσοφίαν. Ἰωάννης Ρεϋχλίνος (ἀπ. 1522), ὁ εὐγενὴς φίλος καὶ συνεργὸς τῆς κλασικῆς Φιλολογίας, τὴν ἐξήπλωσεν εἰς τὴν Γερμανίαν διὰ τῶν συγγραμμάτων του, Περὶ τοῦ θαυμασίου ῥήματος, καὶ τῆς Κασσαλικῆς τέχνης. Τὸ φανητιώδες σύγγραμμα Φραγκίσκου Γεωργίου Βενέτου (de harmonia mundi totius cantica tria, Βενετία 1525) ἔκαμε τόσην ἐνέργειαν διὰ τὰ τερατιώδη παίγνια τῆς φαντασίας του, ὅσον τὰ συγγράμματα Ἑρρίκου Κορνηλίου Ἀγρίππα Νεττεσεϊμου. Ὁ ἀνὴρ οὗτος (γεν. 1487 εἰς Κόλνιον), ἀπέκτησε θαυμάσια προτερήματα καὶ γνώσεις παντοδαπὰς, ἀλλ' ἡ φιλοδοξία καὶ φιλοκέρδειά του, ἡ εἰς τὰς ἀποκρύφους τέχνας κλίσις του, ἐγέννησαν ἀκατασασίαν τινα καὶ κλονισμὸν εἰς τὸν χαρακτήρα του, καὶ εἰς τὴν ζώην του, καὶ εἰς τὰς τοῦ νοῦς του ἐνεργείας. Ἐδίδαξε δημοσίως εἰς Δόλαν τὸ Ρεϋχλινικὸν σύγγραμμα, Περὶ θαυμασίου ῥήματος κτ. μὲ πολλὴν εὐαρέσχησιν. Διὰ συμβουλῆς τοῦ Τριθαύμου ἔγραψε Περὶ κρυφιοτέρας φιλοσοφίας, (Cöln 1533, 8), σύστημα πάσης φανητιώδους φιλοσοφίας, ὅπου μὲ φαινόμενον ἐπιστήμης εἶδος ἀναπτύσσονται ἡ Μαγία ὡς πλήρωσις τῆς

Φιλοσοφίας, και ὡς τὸ κλειδίον ὄλων τῶν μουσικῶν τῆς φύσεως μετὰ τρεῖς μορφάς, ἤγουν φυσική, οὐρανία, και θρησκευτική· και αἱ κεκρυμμέναι δυνάμεις, τὰς ὁποίας δέχονται τὰ πράγματα ἐκ Θεοῦ διὰ τῆς κοσμικῆς ψυχῆς ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ κόσμου. Μετὰ τοιαῦτα φρονήματα ἔπρεπεν ὁ Ἀγρίππας νὰ γείνη φίλος και τῆς Λουλλικῆς τέχνης, τὴν ὁποίαν ἠρμήνευσε μετὰ ὑπόμνημα. Εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους ἐπανήλθεν εἰς ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ φανητiasμόν, και ἐκήρυξεν εἰς τὴν Κυνικήν του πραγματείαν Περὶ τῆς ἀδεσβαίότητος και ματαιότητος τῶν ἐπιστημῶν (Αὐτουερπεία, 1530.) ὅλας τὰς ἐπιστήμας και σπουδὰς τῶν ἀνθρώπων ὡς ἀδεσβαίους και ματαιάς, πολλαχοῦ μὲν σοφιστικῶς, πολλαχοῦ δὲ εὐτυχῶς, ἀνακαλύψας τὰ ἀληθινὰ ἐλλείμματά των. Μετὰ πολλὰς τύχης ἀλλαγὰς ἀπέθανε τὸ 1535. Παρέστη δὲ και Φρ. Πατρίτιος εἰς τὸ Νέα περὶ τοῦ Παντός φιλοσοφία, Βενετία, 1591 φυλ. ὁμοίου τι σύστημα συγκείμενον ἀπὸ τέσσαρα μέρη, Παναυγίαν, Παναρχίαν, Παμφυγίαν, και Παγκοσμίαν. Ἡ ὕλη και αἱ ἰδέαι δὲν εἶναι νέαι ἀλλ' ἐπαρμένα ἀπὸ παλαιὰ συγγράμματα τῶν Νεοπλατωνικῶν και ἄλλων ἐν μέρει ψευδεπιγράφων (τῶν ὁποίων ἐπρόσθεσε και συλλογὴν), και ἀπὸ τοῦ Τελέσιου· μόνον τὸ εἶδος εἶναι ἰδιόν του, ἐνῶ συνάπτει τὴν Ἀριστοτελικὴν μέθοδον μετὰ τὴν Φωτοθεωρίαν. Ἐν γένει δὲ τῶρα συνήρθησαν σωρηδὸν τὰ Ἀριστοτελικά φιλοσοφήματα μετὰ τοὺς φανητiasμούς του Νεοπλατωνισμοῦ, ἀφ' οὗ ἤρχισαν νὰ μεταμορφώνωσι τὰ εἶδη τῆς ὕλης εἰς πνευματικὰς δυνάμεις ἢ πνεύματα.

§. 288. Ἡ Νεοπλατωνική αὐτὴ και Καθολική μουσικολογία ἢ Θεοσοφία ἤνωσε σφικτότερα μετὰ τὴν Χημείαν

καὶ Ἰατρικὴν τὸν ἰατρὸν Φίλιππον Ἀυρέολον Θεόφραστον Παράκελσον Βομβάσον Ὀχενέϊμον (γενν. 1483.)· Οὗτος ὁ παράδοξος καὶ τερατολόγος ἀνὴρ, μὲ πολλὰς πρακτικὰς γνώσεις καὶ καθαρὰς θεωρίας, χωρὶς ἐπισημονικὴν προπαρασκευὴν καὶ παιδείαν, ἐπροσπάθησε νὰ δοξασθῇ ὡς μεταρρυθμιστὴς καὶ ἀνακαινιστὴς τῆς Ἰατρικῆς, καὶ πρὸς τοῦτον τὴν σκοπὸν ἀνάγκη ἦτο νὰ τὸν ὑπηρετήσῃ ἡ Κασσάλα, τὴν ὁποίαν ἐζήτησε νὰ κόμῃ δημοσίαν. Ἡ βεβαίως ἐσωτερικουῦτινος φωτὸς, ἐκπηγασεὼς τινος ἐκ Θεοῦ, ἡ καθολικὴ ἁρμονία ὅλων τῶν πραγμάτων, ἡ τῶν ἀσέρων εἰς τὰ ὑπὸ πτελήνῃν ἐπίδρασις, ἡ τῆς ὅλης φύσεως ζωῆ, ὅτι τὰ στοιχεῖα εἶναι πνεύματα κεκρυμμένα εἰς ἕρατὰ σώματα· ταῦτα εἶναι αἱ ιδέαι του, τὰς ὁποίας διδάσκει παντοδαπῶς, καὶ μὲ λέξιν ἄτεχνον συχνάκις καὶ ἀκατανόητον· προσιδιάζει ὅμως εἰς αὐτὸν ἡ πεπλασμένη ἁρμονία μετὰ ψυχῆς, πνεύματος, σώματος = ὕδραογύρω, θείῳ, ἅλατι = ὕδατι, ἀέρι, γῆ· καὶ ὁ Ἀρχεὺς του. Ὁ φανητισμὸς του εὗρηκεν οὐδὲν ἥττον ὀπαδοὺς. Προςάτης αὐτοῦ, ὁ πλεον γραμματισμένος, καὶ μὴ περισσότερον ζήλου, εἶναι Ροβέρτος Φλούδδιος (ἀπ. 1635.).

§. 285. Κατὰ τὴν παραξενίαν πλησιάζει εἰς τὸν Παράκελσον Ἰερώνυμος ὁ Καρδάνος (γενν. εἰς Παυίαν. 1501.), ἀλλὰ τὸν ὑπερέχει πολλὰ κατὰ τὴν ἐπισημονικὴν παιδείαν· ἡ ἀρρώστια τῆς νεότητός του καὶ ἡ τυραννικὴ ἀνατροφή του ἐμπόδισαν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνευματοῦ του· αἱ προλήψεις τῆς Ἀστρολογίας καὶ τοῦ σχολαστικοῦ πνεύματος ἔδωκαν εἰς αὐτὸ ψευδῆ δρόμον, καὶ ἐκ τῶν δύο ἐμβῆκε καὶ εἰς τὴν ζωὴν του καὶ εἰς τὸν χαρακτῆρα του παράδοξός τις ἀνάμιξις ἀντιφάσεων, αἵτινες παιτοδα-

πῶς ἀναφαίνονται καὶ εἰς τὰ συγγράμματά του. Διδάσκει καὶ ἐνταυτῷ πολεμεῖ Ἀστρολογικὴν καὶ Καββαλικὴν δεισιδαιμονίαν, καὶ συγγέει καθαρούς σοχασμούς καὶ θεωρίας καὶ τὰς παρατηρήσεις του μὲ παραξενωτάτας ἀνακολουθίας καὶ φλυαρίας.

§. 290. Ἰωάννης Βαπτιστὴς Ἑλμόντος γεν. εἰς Βρυξέλλας τὸ 1577, διδαχθεὶς τὴν κειότητα τῆς Σχολαστικῆς εἰς Λοιδίνιον ἀπὸ Ἰησουίτην τινα, καὶ ἀναγνώσας τὰ συγγράμματα τοῦ Κέμπιδος καὶ Ταυλήρου, ἔγενε μουσικολογὸς καὶ φανητιώδης, καὶ κατὰ προσαγὴν τοῦ Χριστοῦ Ἰατροῦ, ὅς τις μὲ τὸν ὑγιᾶτον νοῦν, μεταξὺ πολλῶν ἀτοπιῶν καὶ οὐδαμινοτήτων, ἐγέννησε καὶ πολλὰς ὀρθὰς ἰδέας, καὶ πολλὰς ἀπάτας ἀνεκάλυψε· καὶ οὗτος προσηλώθη εἰς τὸν Πλατωνισμόν τοῦ καιροῦ του, παρήγαγε πᾶσαν γνῶσιν καὶ σοφίαν ἀπὸ τῆν ἄμεσον τοῦ Θεοῦ θεωρίαν καὶ ἀπὸ τὸν παθητικὸν τοῦ Λόγου φωτισμόν· ὅλα αἱ δυνάμεις εἶναι ἄυλοι οὐσίαι, αἷτινες παράγουσι τὰ πάντα ἐξ ὕδατος καὶ ἀέρος, τῶν μόνων στοιχείων· ἐντεῦθεν ἐσημάτισεν οὗτος ἰδιαιτέραν τινα πνευματικὴν Φυσιολογίαν, ὅπου καὶ ὁ Ἄρχεὺς συνεισέφερε τὰ μέγιστα. Μάρκος Μάρκου ἐκ Κρολλανδίας (ἀπ. 1676.) ἐξέθεσεν ὁμοίον τι κοσμολογικὸν σύστημα, εἰς τὸ ὁποῖον συνεχώνευσε τοῦ Πλάτωνος τὰς ἰδέας μὲ τὰ εἶδη τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ ἐκ τούτων ἐσημάτισε τὰς σπερματικὰς ἰδέας διὰ τὴν ἐξορίσιν τὰς ἀπρόκρυφους ποιότητας τῶν Σχολαστικῶν διὰ μέσου τάχα κατανοητοτέρου. Αἱ ἰδέαι εἶναι τῆς φύσεως δυνάμεις, αἷτινες διὰ τοῦ φωτός γεννῶσι καὶ σχηματίζουσι τὰ πάντα. Καὶ οἱ ἀσέρες δὲ ἐπενεργοῦσιν εἰς τὰ ὑπὸ τὴν σελήνην διὰ τοῦ φωτός.

§. 291. Οἱ Θεοσοφικοὶ φανητισμοὶ τοῦ Παρακέλ-
 σε ἐκυρέυσαν καὶ εὐλαβῆ τινα ὑποδηματοποιὸν τοῦ Γορλιτίου
 Ἰάκωβον Βοϊμον, ὅς τις διὰ τῆς ἀναμίξεως τῶν Θεο-
 σοφικῶν ἐκείνων ἀρχῶν με θεολογικὰς ἰδέας ἐγέννησε τερα-
 τῶδεις ἐννοίας περὶ οὐσίας Θεοῦ, καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ γενέ-
 σεως τῶν πραγμάτων. Ἀπέθανε τὸ 1624. Οἱ φανητισμοί
 τοῦ ἐξηπλώθησαν καὶ εὗρηκαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὑπομ-
 νηματιστὴν τὸν Ἰωάννην Πόρδαγον, ὅς τις ἐπροσ-
 πάθησε νὰ ἀνάξῃ εἰς σύστημα τὰς θρησκευτικὰς ὀνειρώξεις,
 καὶ νὰ ἐμπεδώσῃ τὴν ἀλήθειάν των δι' ἰδέας ἑαυτοῦ ἀπο-
 καλύψεως.

§. 292. Ὁ Βοϊμος καὶ Φλούδδιος ἐδοκίμασαν νὰ εὗ-
 ρωσι καὶ εἰς τὴν παλαιὴν γραφὴν τὰ ἐκτρώματα τῆς φαν-
 τασίας των. Μωσαϊκὴ φιλοσοφία συνέχεται τόσον φυσικῶς
 μετὰ τὴν Καθόλου καὶ Θεοσοφίαν, ὥστε δὲν πρέπει νὰ φα-
 νῆ παράξενος ἢ ἐξάπλωσίς των. Ἐκ τῶν πολλῶν τριούτων
 δοκιμίων λέγομεν ἐνταῦθα τὸ τοῦ Ἰω. Ἀμου Κομε-
 νίου (ἀπ. 1671.), ὅς τις εἰς τὸ βιβλίον του Synopsis phy-
 sices ad Lumen divinum reformatae Λειψία 1633. 8.
 παρέσησεν ἀκριδῶς τὰς ἐννοίας τοῦ Φλουδδίου καὶ ἄλλων.
 Παρέλαβε τρεῖς ἀρχάς, ἐκ τῶν ὁποίων γεννῶνται τὰ πάν-
 τα, αἰῶμα, πνεῦμα, φῶς· τὸ πρῶτον εἶναι αἱ ἐνυλοὶ οὐ-
 σίαι· τὸ πνεῦμα εἶναι λεπτὴ οὐσία, ζῶσα, ἀόρατος, ἀνε-
 παίσθητος, καὶ μεταδοθεῖσα εἰς ὅλα τὰ πράγματα ὑπὸ τοῦ
 Θεοῦ πνεύματος, διὰ νὰ τὰ ζωοποιῇ. Τὸ δὲ φῶς εἶναι
 τὸ πλαστικὸν πνεῦμα, μέση τίς οὐσία, διήκουσα διὰ τῆς
 ὕλης, προπαρασκευαστικὴ αὐτῆς εἰς ὑποδοχὴν τοῦ πνεύμα-
 τος, καὶ μορφωτικὴ. Ἰω. Βαίερος, ὁ διάδοχος τοῦ Ἰω.

μενίου, καὶ Φραγκίσκος Μερκούριος Ἐλμούνδος (ἀπ. 1699.), καὶ ἄλλοι ἐδοκίμασαν τὸ αὐτὸ εἰς τὰ συγγράμματά των.

§. 293. Ἡ φανητικῶδης θεωρία, ἣτις ἐπάνω τῶν περὶ ῥύγων μιᾶς ἀπὸ Θεοῦ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐλλαμφθείσης καὶ πεταξάσης φαντασίας ἐπίστευεν ὅτι πιάνει ὀφθαλμοφανῶς τοὺς ἐσωτερικοὺς ὄλων τῶν πραγμάτων λόγους, ἀνέλαθε κατ' ὀλίγον εἰς τὴν ἐφεξῆς περίοδον φρονιμωτέραν μορφήν, ἣτις ἐσυγχώρει κάποιαν χρῆσιν τοῦ Λόγου. Θεόφιλος Γάλλης, πρεσβυτεριανὸς Ἱερεὺς, ἀποθανὼν τὸ 1677, ἐπίστευεν, ὅτι ἡ ἀρχέτυπος φιλοσοφία περιεχομένη εἰς τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀπεκαλύφθη κατὰ διαφόρους χρόνους καὶ τρόπους εἰς τὰ ἐπίλοιπα ἔθνη· ἡ φιλοσοφία ἔπρεπε νὰ διευθύνεται κατὰ τὴν Θεολογίαν· καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀξιόσημος ἡ ἐκλεκτικὴ Ἀλεξανδρινὴ φιλοσοφία. Τοὺς αὐτοὺς σκοποὺς εἶχε καὶ Ρουδόλφος Γουδοφόρος (γεν. 1617, διδάσκαλος τῆς Καμβριδιγίας τὸ 1688), ἀλλὰ τοὺς ἐμεταχειρίσθη μὲ περισσότερον ἀρχέτυπον πνεῦμα εἰς προσάτευσιν τῆς θετικῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως. Ἐδοκίμασε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἐκ τοῦ μηδενὸς κτίσιν ὡς ἀπόδειξιν τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπάρξεως· ἀπεδέχθη ἐμφύτους ιδέας κατὰ τὴν σημασίαν τοῦ Πλάτωνος, ἐξέφερεν ἀπ' αὐτὰς καὶ ἀπόδειξιν τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπάρξεως. Ἡ πλαστικὴ φύσις, τὴν ὁποίαν ὑπέθεσαν οὗτοι εἰς ἐξήγησιν τῶν σκοπίμων εἰδιῶν τῆς φύσεως, ἐπειδὴ ταῦτα δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι τὴν ἀρχήν των οὔτε εἰς τυφλὴν τύχην, οὔτε εἰς μηχανικὴν ἀνάγκην, οὔτε εἰς ἔμμεσον προαγωγὴν τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας, δὲν εἶναι ἄλλο τίποτε εἰμὴ ἡ κοσμικὴ τοῦ Πλάτωνος ψυχὴ· ἀλλὰ καὶ τὰς ἠθικὰς ιδέας, τὰ ἀπεικάσματα τῆς θείας σοφίας, ἔκρινε ἐσχάτην αἰτίαν τοῦ ἠθικοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ δικαίου καὶ

ὄχι τὰς ἐμπειρικὰς ιδέας. Τοὺς αὐτοὺς σκοποὺς συνέλαβεν καὶ Ἡρόδοτος Μώρος, ἑταῖρος τοῦ Γουδουόρθου (γενν. 1614, ἀπ. 1687.) ὀξύμους, ἀλλὰ λεπτολόγος ἀνὴρ, ὅς τις δυσαρεσθηθεὶς ἀπὸ τὴν Ἀριστοτελικοσχολαστικὴν φιλοσοφίαν, καὶ ἀμφιδάλλων περὶ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ἀτομικότητος, παρέλασεν ἀπὸ Φικίνου τὸν νεοπλατωνισμὸν, συνάψας μετ' αὐτοῦ τὴν Καθόλου, τὴν ὁποίαν ὑπαρασπίσθη μὲ χωριστὰ συγγράμματα. Εἰς τὴν Μεταφυσικὴν του, τῆς ὁποίας ἀντικείμενον εἶναι ἡ ἀσώματος, καθὼς τῆς Φυσικῆς ἡ ἐνσώματος φύσις, ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὑπαρξιν ἀκινήτου τόπου παρὰ τὴν κινήτην ὕλην διαφόρου καὶ ἐξ αὐτοῦ νὰ παράξῃ πᾶσαν κίνησιν καὶ ζωὴν. Ἔθηκε τὸ πραγματικὸν εἰς τὴν ἔκτασιν, ἐξέλαβε τὸν τόπον Θεοῦ κατὰ τὴν ἀπόλυτον ὑπαρξιν καὶ οὐσίαν του, καὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ ζώων ψυχὰς ἐκτεταμένας, εἰς τὴν ἀπλᾶς. Ἦνωσε δὲ Ἀριστοτελικὰς καὶ Πλατωνικὰς ἀρχὰς εἰς τὴν ἠθικὴν, ἣτις κατ' αὐτὸν εἶναι ἡ ἐπιστήμη τοῦ ζῆν ὀγαθῶς καὶ εὐδαιμόνως.

§ 294. Ἡ γνώριμία μὲ τὰ Ἀριστοτελικὰ συγγράμματα, καὶ ἡ δυσἀρέσῃσις μὲ τὴν Σχολαστικὴν φιλοσοφίαν, μάλιστα κατὰ τὰς φυσικὰς ἀρχὰς, ἔδωκαν ἀφορμὴν ἀναγεννήσεως τοῦ Ἰωνικοῦ καὶ ἀτομικοῦ συστήματος. Κλαύδιος Γουίλλέμτος Βερίγαρδος (γενν. 1592, ἀπ. 1663 εἰς Πατάβιον) παρέστη εἰς τὸ Circolis Pisanis, Udina 1643—47.) ἐκλεκτικὸν Ἰωνικὸν σύστημα καὶ ἀτομολογίαν, ὡς φυσικὸν σύστημα συμφωνότερον πρὸς τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν, ἐλευθέρως ἐπικρίνας κάποιαν εἰς αὐτὸ ἐμπεριεχομένην ἀπάτας. Ὁ δὲ ἰατρός τῆς Παυίας Ἰωάννης Χρυσόμομος Μάγνηνος ἐσύστησεν εἰς τὸν ἀναβιοῦντα Δημόκριτον του, Παυία 1646 τὴν Δημοκρίτειον